

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

52-1

Brno 2011

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 52
Volume 52

Číslo 1
Issue 1

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Olga Lečbychová, Marián Mazuch,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Adresa redakce
Adress

Skleněné korále z pohřebiště v Příboře. Viz obr. 18 na s. 90

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@iabrno.cz
Internet: <http://www.iabrno.cz>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2011

Náklad 450 kusů

Časopis je na seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2011 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

Paleolit a mezolit

Paleolithic and Mesolithic

Paläolithikum und Mesolithikum

BRNO (K. Ú. LÍŠEŇ, OKR. BRNO-MĚSTO)

„Hrubé podsedky“ a „Nad Výhonem“. Bohunicien a aurignacien. Sídliště. Zjišťovací a záchranný výzkum.

V roce 2010 jsme na líšeňském katastru provedli větší zjišťovací sondáž na lokalitě Líšeň-Hrubé podsedky a záchranný výzkum na lokalitě Líšeň-Nad Výhonem. Cílem první akce bylo ověření stratigrafických poměrů lokality, cílem druhé akce byla záchrana maximálního počtu artefaktů ze staveniště rodinného domu.

„Hrubé podsedky“. Bohunicien. Sídliště. Zjišťovací výzkum.

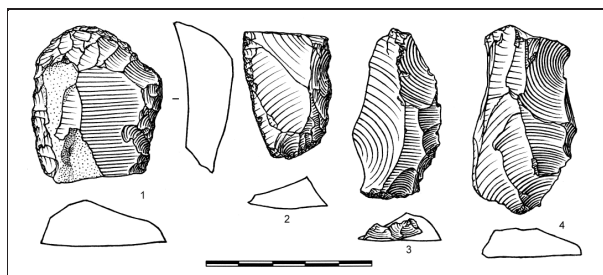
Lokalita Líšeň-Hrubé podsedky leží na temeni, které vybíhá jihovýchodním směrem z kóty Čtvrtě, v rozmezí nadmořských výšek 290–305 m. S polohou na Čtvrtích je spojena místem s menším počtem nálezů. Oliva (1981) tuto polohu uvedl do literatury pod označením Podolí I. O něco východněji, oddělena údolím, je další poloha, původně Olivou označená Podolí II. Na lokalitách převažují artefakty vyrobené z rohovce typu Stránská skála, ojediněle se objevily importované suroviny. Časté jsou nálezy levalloiských hrotů, z retušovaných nástrojů se objevily pro bohunicien běžné typy. Za pozornost stojí přítomnost listovitých hrotů.

Na lokalitě byl v letech 2009–2010 proveden intenzivní povrchový průzkum, jehož cílem bylo zjištění plošného rozptýlu nálezů a ověření potenciálu lokality pro nalezení artefaktů v intaktních sedimentech. Každý nalezený artefakt byl zaměřen pomocí ručního GPS přijímače a zanesen do mapy. Pozornost byla věnována zejména artefaktům se stopami vysráženého uhlíkatého vápenatého na jejich povrchu. V místech výskytu artefaktů se stopami uhlíkatého vápenatého byly následně vyhloubeny zkušební sondy, z nichž jedna, označená PT3/2010 situovaná na souřadnici N49°11.603' E16°42.783' (WGS-84), zachytila artefakty štípané kamenné industrie spolu s rozptýlenými uhlíky v intaktních interstadiálních sedimentech (obr. 1). Vzorek uhlíků po spáleném dřevu, který byl z nálezového horizontu odebrán, poskytl radiokarbonové datum 38 400 ±700 BP (Poz-37344). V létě roku 2010 byla v bezprostředním okolí sondy odkryta plocha 3 m² (obr. 3). Veškeré nálezy byly zaměřovány a celý objem prokopaných sedimentů byl proplaven. Tímto výzkumem byla získána menší kolekce štípané kamenné industrie, která čítá 55 artefaktů většinou větších než 1,5 cm a zaměřených ve třech souřadnicích a dalších 103 kusů z výplavu, většinou menších než 1,5 cm a zaměřených pouze v rámci subsektoru 0,5*0,5 m a hloubkou. Přesto lze tuto

Obr. 1. Líšeň-Hrubé podsedky. Stratigrafie.

Fig. 1. Líšeň-Hrubé podsedky. Stratigraphy.

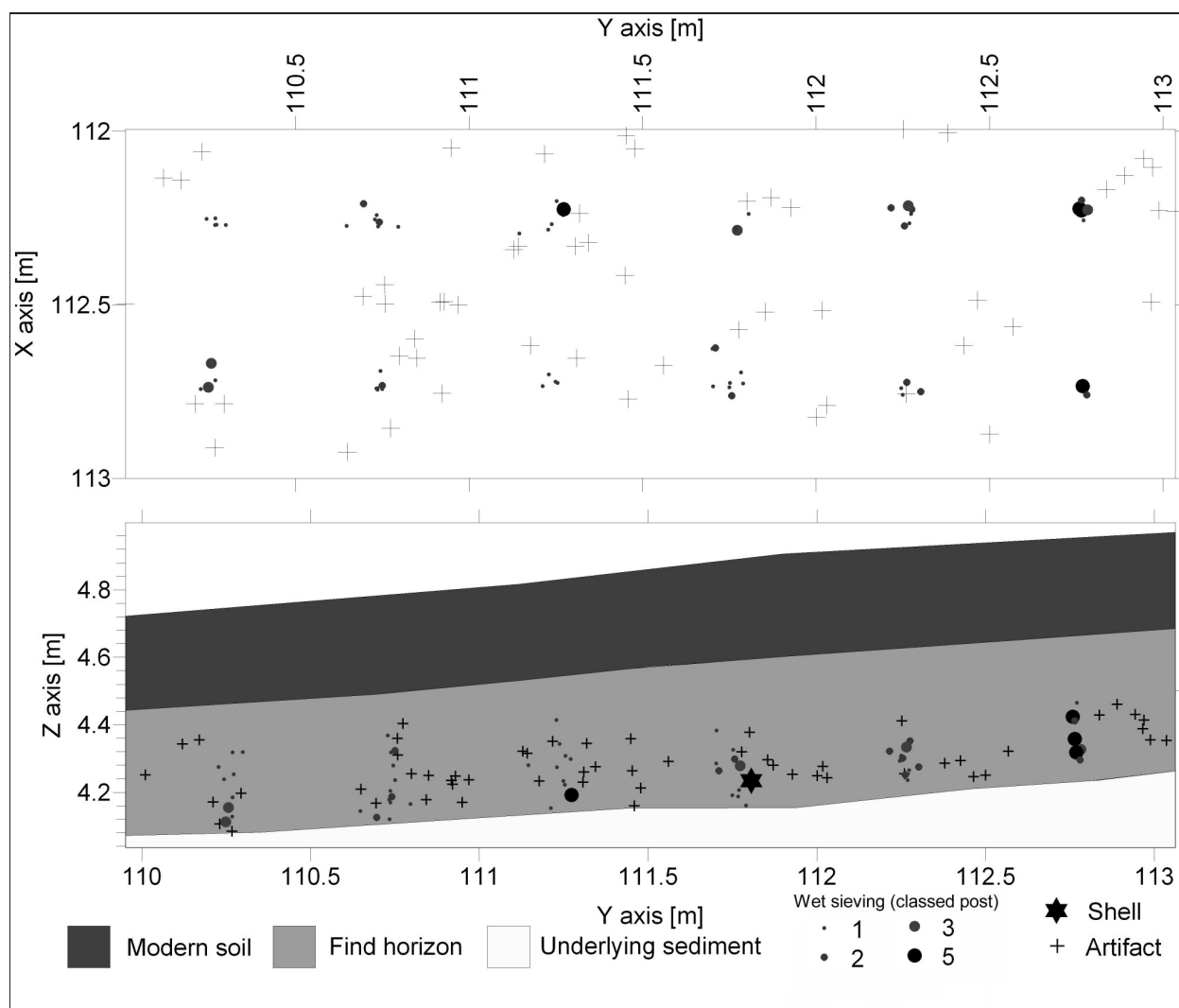

Obr. 2. Líšeň-Hrubé podsedky. Vybrané artefakty.

Fig. 2. Líšeň-Hrubé podsedky. Selected artifacts.

kolekci spolehlivě klasifikovat jako bohunicien (na základě fasetovaných patek (obr. 2: 3), protisměrné redukce (obr. 2: 3, 4) a radiometrického datování). Nelze ovšem zcela vyloučit aurignackou příměs (strmě retušovaná škrabadlo, obr. 2: 1; strmě retušovaná čepel, obr. 2: 2; použití měkkého otloukače).

Důležitým nálezem je silně naleptaná ulita fosilního plže rodu *Ancilla*, u kterého nelze vyloučit přítomnost

Obr. 3. Líšeň-Hrubé podsedky. Plošná a vertikální distribuce nálezů.

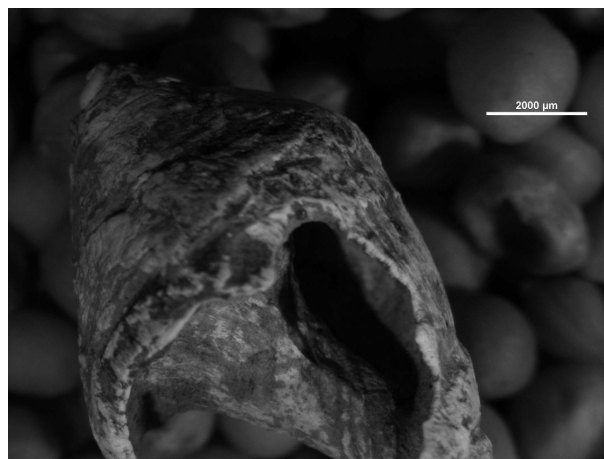
Fig. 3. Líšeň-Hrubé podsedky. Spatial and vertical distribution of finds.

otvoru pro zavěšení (obr. 4). Původ ulity je možné hledat v badenských sedimentech, které se běžně vyskytují v Brněnské kotlině. Ulita byla nalezena ve výplavu, který byl lokalizován přibližně uprostřed nálezového horizontu. Význam nálezu spočívá ve skutečnosti, že pokud by se podařilo prokázat příslušnost ulity k bohunicenu, představoval by tento předmět první doklad anatomicky moderního chování v této kultuře a naznačoval by příslušnost bohunicenu k jedné z prvních migračních vln anatomicky moderního člověka na jeho cestě z Předního východu do Evropy (cf. Škrdla 2003).

Na lokalitě plánujeme další výzkum, jehož cílem bude rozšíření kolekce nálezů, ověření stratigrafické situace a upřesnění datace celého nálezového horizontu – zejména o potvrzení či vyvrácení možnosti kontaminace aurignackým materiálem.

„Nad Výhonem“. Aurignacien. Sídliště. Záchraný výzkum.

Nově objevená stratifikovaná aurignacká lokalita Líšeň-Nad Výhonem je situována přibližně 900 m jihovýchodně od další stratifikované aurignacké lokality v poloze Čtvrtě, která byla zkoumána v roce 2009 (Škrdla et al. 2010). Lokalita je situována na samém okraji líšeňského katastru v okolí geodetické souřadnice

Obr. 4. Líšeň-Hrubé podsedky. Ulita fosilního plže.

Fig. 4. Líšeň-Hrubé podsedky. Fossil gastropod shell.

N49°11.501' E16°43.003' (WGS-84) a v nadmořské výšce 275 m.

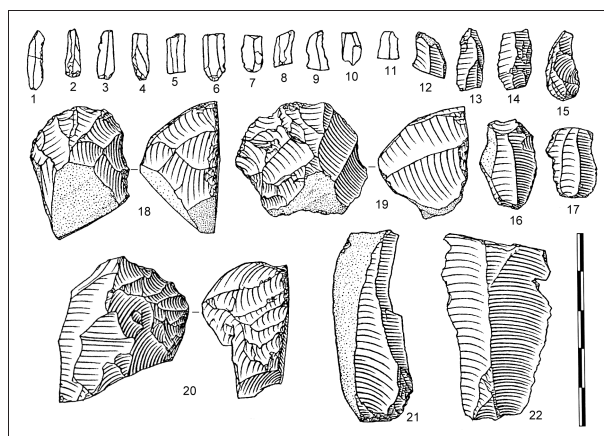
První ojedinělé nálezy z tohoto prostoru („z ostrožny vybíhající východně nad Podolí“) získal v roce 1984 M. Oliva (1985; autor lokalitu označil jako Podolí Ia). Jde pravděpodobně o místo, kde chybí sprašový pokryv a na povrchu pole se vyskytují hojné valouny spolu s ojedině-

Obr. 5. Líšeň-Nad Výhonem. Stratigrafie.
Fig. 5. Líšeň-Nad Výhonem. Stratigraphy.

límy paleolitickými artefakty. Směrem na jih nasedá sprašová návěj. Na začátku 21. století proběhly na lokalitě rozsáhlé terénní zásahy spojené s novou zástavbou v obci Podolí – ulice Nad Výhonem. Tyto zásahy bohužel proběhly bez archeologického dohledu. Při obhlídce profilů v nejužší části staveniště, již na k. ú. Líšně, objevil na jaře roku 2010 P. Matějec v hloubce přibližně 1 m pod povrchem koncentraci kamenných artefaktů spolu s uhlíky po spáleném dřevu. Místo je vzdáleno přibližně 50 m jižně od polohy se štěrkem na povrchu, ze které získal pravděpodobně artefakty M. Oliva. V prostoru nálezu byly očistěny profily a následně provedena zjišťovací sondáž, při které byla odkryta plocha přibližně 2,5 m². Svrchní část profilu je tvořena orníci, která je ostrým rozhraním indikujícím intenzivní erozi oddělena od spraše ležící pod ní. Nálezy byly získány z fosilní půdy o mocnosti 15–20 cm (obr. 5). Podloží fosilní půdy opět tvoří spraš. Vzorek uhlíků po spáleném dřevu poskytl datum 32 500±400 BP (Poz-37346).

Při čištění profilu a následné sondáži bylo získáno 125 artefaktů štípané kamenné industrie. Při plavení části prokopaných sedimentů pak bylo dodatečně nalezeno dalších 160 drobných artefaktů. Všechny artefakty jsou vyrobeny z rohovců, které pocházejí z nedaleké Stránské skály nebo ze štěrku v jejím bezprostředním okolí. V kolekci artefaktů převažuje odpad z výroby (úštěpy, mikroúštěpy, zlomky, kusy suroviny a jádro), objevují se však i čepel, mikročepel a jejich zlomky. Výroba probíhala na místě, protože zlomené artefakty i úštěpy bylo možné v jedné příležitosti skládat dohromady. Nástroje byly nale-

Obr. 6. Líšeň-Nad Výhonem. Vybrané artefakty.
Fig. 6. Líšeň-Nad Výhonem. Selected artifacts.

Tab. 1. Líšeň-Nad Výhonem, technologie.
Tab. 1. Líšeň-Nad Výhonem, technology.

	n	%
přípravená surovina – prepared raw material	5	1,8
zlomek – fragment	5	1,8
jádro – core	1	0,3
úštěp – flake	92	32,3
čepel – blade	6	2,1
zlomek čepelky – blade fragment	24	8,4
mikročepel – microblade	10	3,5
zlomek mikročepelky – microblade fragment	4	1,4
zlomek čepelky s místní retuší – a partly retouched microblade fragment	2	0,7
mikroúštěp a mikrozlomek (<2 cm) – microflake and microfragment (<2 cm)	132	46,3
nástroj – type	4	1,4
total	285	100,0

zeny pouze čtyři, tři charakteristická aurignacká vysoká škrabadla (obr. 6: 18–20) a jedna mikročepel s drobnou perličkovitou retuší (typ Dufour; obr. 6: 1). Nalezen byl i drobný kousek červeného barviva a kamenná podložka.

I přes charakter kolekce (nebyla prozkoumána souvislá plocha) byl učiněn pokus o zpětné skládání artefaktů. Počet přiložených zlomených artefaktů (vzhledem ke kvalitě suroviny nelze spolehlivě odlišit lomy mrazem, kde to šlo, nebyly započítány) dosáhl osmi (z toho jedna čepel byla složena ze tří kusů). Počet přiložených produkčních sekvencí dosáhl tří (z toho jedna sekvence byla složena ze tří úštěpů). Tyto údaje dokládají zpracování kamenné suroviny na místě.

Přestože je stavebními aktivitami odhalena a zničená, představuje Líšeň-Nad Výhonem významnou lokalitu vyvinutého aurignacienu na Moravě a to především vzhledem ke stratigrafické pozici, absolutní dataci a získané kolekci kamenných artefaktů. Stavebníkem a vlastníkem pozemku však nebyl umožněn další výzkum, což bylo sice

řešeno přes Odbor kultury a památkové péče JMK, ovšem bezvýsledně. Na místě tak zůstávají artefakty v intaktních polohách v hloubkách 0,5–1,5 m, což by mělo být akcentováno při případných dalších terénních aktivitách v daném prostoru.

Petr Škrdla, Petr Matějec, Gilbert Tostevin, Tereza Rychtaříková, Šárka Hladilová

Literatura

Oliva, M. 1981: Die Bohunicien-Station bei Podolí (Bez.Brno-Land) und ihre Stellung in beginnenden Jungpaläolithikum. *Časopis Moravského musea* 66, 7–45.

Oliva, M. 1985: Příspěvek k lokalizaci paleolitických nálezů v okolí Brna-Líšně (okr. Brno-město, Brno venkov). *Přehled výzkumů* 1983, 19–21.

Škrdla, P. 2003: Comparison of Boker Tachtit and Stránská skála MP/UP Transitional Industries. *Journal of the Israel Prehistoric Society* 33, 33–69.

Škrdla, P., Tostevin, G., Matějec, P., Nývlt, D., Hladilová, Š., Kovanda, J., Mlejnek, O., Nejman, L. 2010: Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 51, 269–274.

Resumé

Two excavations were accomplished on the cadastral territory of Líšeň in 2010: test pits & limited-scale excavation at Líšeň-Hrubé podsedy and a salvage excavation at Líšeň-Nad Výhonem.

The aim of the excavation at Líšeň-Hrubé podsedy was to ascertain the stratigraphic situation surface site originally published by M. Oliva (1981) as Podolí I. A series of test pits were excavated in the areas where artifacts coated with calcium carbonate were collected. One of them (PT3/2010; N49°11.603' E16° 42.783'; WGS-84) yielded a layer with isolated artifacts and charcoal. The charcoal sample was dated to 38 400±700 BP (Poz-37344). Another trench excavated nearby in summer yielded a collection of 55 artifacts recorded in 3D and 103 artifacts from wet-sieving. Based on the presence of faceted striking platforms (Fig. 2: 3) and opposite directional reduction (Fig. 2: 3, 4), the collection can be classified as Bohunician. An Aurignacian intrusion cannot be excluded (steeply retouched end scraper – Fig. 2: 1, steeply retouched blade – Fig. 2: 2, use of soft hammer). The most important find is a fossil *Ancilla* gastropod shell with a possible perforation (Fig. 4). If the Aurignacian intrusion can be excluded and the Bohunician classification of the artifacts from the find horizon is confirmed, this artifact would be the oldest manifestation of anatomically modern human behavior in this region. This fact encourages us to continue excavations at this site.

The aim of the rescue excavation at Líšeň-Nad Výhonem (N49°11.501' E16°43.003'; WGS-84) was to collect the maximum number of artifacts from pit walls of a residential building site and from a small test pit. This attempt yielded a collection of 125 artifacts and another 160 small artifacts from wet-sieving. The artifacts were

Obr. 7. Milovice IV, celkový pohled na lokalitu během rekonstrukčních prací.

Fig. 7. Milovice IV, general view of the site during the restoration works.

made from Stránská skála-type chert. Many of the artifacts are debitage pieces. Refitted artifacts document on-site knapping. The collection of tools includes three Aurignacian end scrapers (Fig. 6: 18–20) and a Dufour-type bladelet (Fig. 6: 1). The charcoal sample yielded a date 32 500±400 BP (Poz-37346).

MILOVICE (OKR. BŘECLAV)

Lokalita IV, centrum obce. Gravettien. Záchraný výzkum.

V červnu 2010 proběhla sanace propadlé vozovky v centru obce Milovice, pod níž se v hloubkách cca 5–7 m nachází úroveň starých sklepů a kulturního souvrství gravettien (obr. 7). V návaznosti na záchranné práce v předchozím roce a paralelně se sanací probíhala druhá etapa archeologického výzkumu. Byla vyzvednuta a proplavena další kubatura kulturních vrstev, z profilů byly odebrány vzorky pro doplňující přírodovědné analýzy a dokončena dokumentace této unikátní nálezové situace. Tímto druhým článkem tedy doplňujeme naši první zprávu (srv. PV 51).

Situace a datování

Bazální část souvrství s pravidelným ohništěm, kotlíkovitými jamkami a depotem vyříděných mamutích klů leží jednoznačně *in situ*. Následuje mocný ale nepravidelný střední komplex sytě tmavých vrstev s větším kvantem artefaktů a kostí. Komplex uzavírá svrchní poloha, oddělená spraší, kterou tvoří pouze pás tmavších hlín s kostmi a artefakty a místy zcela vyklíňuje (obr. 8). Výsledky datování C14 ze všech tří poloh v superpozici shrnuje tab. 2. Jak charakter uložení střední a svrchní polohy, tak nepravidelná sekvence radiokarbonových dat v profilu ukazují, že celá nadložní část souvrství je redeponovaná.

Analýza izotopů

Na pěti koňských zubech provedli Alexander Pryor a Rhiannon Stevens z Univerzity v Cambridge analýzu izotopů kyslíku. Z výsledků byla vypočtena průměrná roční teplota -3.1°C(±2.3°C), což odpovídá chladným glaciálním podmínkám.